

MASARYKOVA UNIVERZITA
PRÁVNICKÁ FAKULTA

DĚDICKÉ PRÁVO I.

Zápatí prezentace

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

OBSAH

- Podstata, základní zásady a pojmy dědického práva
 - Civilní a praetorská posloupnost
- Delační důvody
- Testament
 - vývoj, druhy, typy
 - dědická instituce, obsahové náležitosti
 - zrušení závěti
 - vocatio contra tabulas
- Intestátní posloupnost
 - Civilní
 - Praetorská
 - Justiniánská posloupnost
 - Kolace
- Usucapio pro herede

Zápatí prezentace

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Podstata, základní zásady a pojmy dědického práva

- Sukcese mortis causa
- Jde o převod právních vztahů pro případ smrti
- Jedna, popř. více osob nastupuje na místo zůstavitele
- In locum et in ius defuncti

- Zásady
 - Universální sukcese - pozůstalost je universum = celek
 - Splynutí majetků zůstavitele a dědice
 - Podíl dědiců je vyjádřen zlomkem
 - SEMEL HERES, SEMPER HERES
 - NEMO PRO PARTE TESTATUS, PRO PARTE INTESTATUS
DECEDERE POTEST

- Defunctus - zůstavitel - ten, po kterém se má dědit
- Heres/heredes - civilní dědic/dědicové
- Bonorum possessor - praetorský dědic
- Hereditas x bonorum possessio - civilní pozůstalost x praetorská „držba majetku“
- Delační důvody
 - Testament - závěť
 - Intestátní posloupnost - ze zákona
- Hereditas iacens - ležící pozůstalost
 - Pozůstalost mezi okamžikem smrti zůstavitele a okamžikem, kdy se jí dědic chopí, nezavazuje ani jednoho, ani druhého
 - Od Justiniána má povahu právnické osoby
- Caducum - odúmrt'

Posloupnost civilní a praetorská

Ius civile

- Má náboženský rozměr
 - Hlavní úkol dědice je nastoupit na místo PF v rodině
 - Nejblíže příbuzní mají povinnost být dědici
 - Sacra privata
- Agnátské příbuzenství
- Pro vzdálenější dědice není dána lhůta, kdy se musí rozhodnout, zda se chopí pozůstalosti nebo ne

Ius honorarium

- Prosazuje majetkový aspekt dědictví
 - Beneficium abstinendi
- Práva emancipovaných potomků - kombinace agnátského příbuzenství s kognátským
- Stanovuje prekluzivní lhůty, kdy se dědicové dané třídy musí vyjádřit, zda se chopí či nikoliv

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

DELAČNÍ DŮVODY

TESTAMENT

vývojově mladší, preferován

ZÁKON

starší, uplatňuje se jen pokud není testament, nebo testament není platný

OBA DŮVODY V ZÁSADĚ NELZE KOMBINOVAT

výjimky:

vojenský testament

ochrana nepominutelných dědiců /až později/

částečná neplatnost dědické instituce /klasické právo/

zachování platnosti odkazů i při neplatnosti dědické

instituce /klasické právo/

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

TESTAMENT

Vývoj testamentu a druhy

- Vznik - Řecko - de facto jako adopce
- Řím - nejstarší typy:
 - T. calatis comitiis - podobný jako v Řecku - arrogace
 - T. in procinctu - „v šiku“ , ale patrně nebyla univerzální sukcese
- Mancipační testament
 - Původně jakoby kupuje majetek a ten převádí na dědice /odkazový testament/
 - Později proběhne mancipace, ale kupec dostane jen „testament“, tedy voskové tabulky s textem poslední vůle
- T. praetorský
 - Není podstatné proběhnutí mancipace - podstatná je existence testamentu
 - Z destiček „důkazu“ se stává samostatný testament
- Druhy testamentu
 - Veřejný x soukromý
 - Řádný x mimořádný
 - Ústní x písemný
 - Holografní x alografní

Typy testamentu

- Poklasický civilní /holografní/ - 5 svědků
- Poklasický praetorský /alografní/ - 7 svědků
- Testamentum militis
- Testamentum parentis inter liberos
 - Dědici jsou jen děti - není potřeba svědků
- T. tempore pestis cognitum - morový testament
 - Svědci nemusí být přítomni naráz
- T. ruri conditum -venkovský
 - Stačí 5 svědků, negramotné mohl podepsat spolusvědék
- Slepecký testament - vyžaduje 8 svědků
- T. apud acta - zapsaný před úředníkem
- T. pricipi oblatum - zaslaný císaři

DEFINICE: jednostranné formální pořízení mortis causa, kterým je stanoven dědic

■ JEDNOSTRANNÉ

- Jde o jednostranný úkon a touto osobou také může být odvolán
- AMBULATORIA EST VOLUNTAS DEFUNCTI USQUE AD VITAE SUPREMUM EXITUM / Dig. 34.4.4 Ulpianus 33 ad Sab. /

■ FORMÁLNÍ

- Forma zaručuje právní jistotu, ať již v podobě ústní, písemné, užitím jazyka, náležitostmi atp.
- Je zde však snaha co nejvíce respektovat vůli zůstavitele

■ POŘÍZENÍ MORTIS CAUSA

- Účinky nastávají po smrti pořizovatele

■ STANOVEN DĚDIC

- Obligaturní součást testamentu

HERES INSTITUTIO - dědická instituce

- V čele testamentu - původně cokoliv napsané před ní bylo neplatné
- Rozkazovací způsob, latinský jazyk /až mnohem později i řečtina/: „HERES MEI ESTO!“
- Ustanovení určitým způsobem x nemuselo být jménem
 - Nemohlo být ponecháno náhodě /zůstavitel si při tom měl vybavit tvář dotyčného/
 - Nesmělo být zesměšňujícím způsobem
 - Je možno odkázat na jiný dokument /kodicil/ x až v průběhu klasického období /tzv. mystický testament/
- U alografního nesmí být stanoven ten, kdo sepisoval
- Nesmí být stanoven ex re certa

Ostatní obsahové náležitosti testamentu

- Substituce
- Stanovení opatrovníků a poručníků
- Stanovení odkazů
- Propuštění otroků na svobodu
- Ustanovení mohou být učiněna pod:
 - Podmínkou - pouze podmínkou suspensivní (jinak odporuje zásadě Semel heres, semper heres)
 - Cautio Muciana („budeš dědicem, nevstoupíš-li nikdy do Asie“) - zdědí, ale musí se zavázat, že pokud by porušil, vyplatí hodnotu dědictví
 - Určením časovým
 - Určením účelovým /modus/

SUBSTITUCE - stanovení náhradníka

- Situace - dědic se neujme dědictví:
 - Není dědice - tedy intestátní posloupnost
 - Jsou další dědicové - jeho díl přirůstá ostatním
 - Snaha tomuto zabránit
- Typy substituce:
 - **Vulgární /obecná/** - dědici se pro případ, že se dědictví neujme, stanoví náhradník. Nastane-li daná situace, dostává náhradník svůj díl i díl dotyčného dědice. Možno učinit substituta i jemu, pak tento substitut dostane všechny tři podíly.
 - **Pupillární** - Pater familias stanoví svému nedospělému synovi dědice pro případ, že by se sice ujal dědictví, ale zemřel ještě dřív, než by dosáhl dospělosti - je projevem Patria potestas /může stanovit substituta i potomkovi, kterého sám vydědí/
 - **Quasipupillární** - od Justiniána - obdoba pupillární, pro osoby duševně choré
 - Postupně se prosazuje /definitivně až v poklasickém období/ zásada, že v obecné je obsažena speciální substituce

Testamentární způsobilost

- Testamenti factio activa /schopnost pořídít/ x pasiva /být dědicem/
 - **Aktivní:** nemají - alieni iuris /x vojenský testament/, nedospělí, duševně choří, marnotratníci, hluchí, němí,.. /omezení k právním úkonům/, intestabiles /omezení na způsobilosti z trestu/, později i např. bezvěrci atp.
 - **Pasivní:** v zásadě totéž x mohou nabývat i osoby alieni iuris, popř. otroci /ne vlastní/, nebo nedospělci
- Způsobilost se původně vyžaduje po celou dobu až do smrti /výjimkou *Lex Cornelia de captivis*/, později v době pořizení a v okamžiku smrti

Zrušení závěti

- Na základě vůle zůstavitele x proti jeho vůli
- Vůle zůstavitele - jednostranný úkon, derogační klauzule („toto je má nezměnitelná vůle“) nehraje roli
 - Mancipační testament - nestačí zničení listiny, je třeba provést novou mancipaci
 - Praetorské právo - stačí zničení či poškození x i neúmyslné
 - Institut otevření testamentu - veřejnoprávní akt
- Proti vůli zůstavitele
 - Narodí se nový „suus“ /nepominutelný dědic/
 - Ztráta dědické způsobilosti
 - Závěť neplatná od počátku /nedodržení formy.../
- Od počátku neplatný x neplatný následně

Vocatio contra tabulas - povinný díl

Testament původně - situace, kdy nemám přirozené dědice x později - mám přirozené dědice a mohu dědicem učinit i někoho jiného /testamentární volnost/

■ Dědicové vlastní a nutní - nelze je opomenout

- Formální právo /ius civile/- musí být zmíněni /jak? :o)/
- Materiální právo /praetor/ - nestačí zmínka, musí dostat nějaký díl /jak veliký?/
 - Povinný díl - $\frac{1}{4}$ zákonného dílu /podle Falcidiánské kvarty/ x od Justiniána třetina, nebo $\frac{1}{2}$
 - Nemusí jít o dědictví /může být odkaz, věno,.../
 - Nárok - původně posuzoval soud x Justinián dal taxativní důvody pro vydědění /14 descendentí, 8 ascendentí/

■ Právní ochrana: *querella inofficiosi testamenti*

- Aktivně legitimován oprávněný, popř. jeho nejbližší intestátní dědic, pokud oprávněný nechtěl uplatnit
- Zánik práva: 5 let, uznání testamentu, smír
- Testament zůstává v platnosti, ale krátí se podíly

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

Intestátní posloupnost

Civilní posloupnost

- Postavena na agnátském příbuzenství
- Dědické třídy:
 - Sui heredes - osoby, které se smrtí zůstavitele stanou osobami sui iuris
 - Potomci + manželka filii loco dědí podle hlav /in capita/
 - Potomci dětí předemřelých dědí podle kmenů /in stirpes/
 - Proximus agnatus - nejbližší agnát, pouze in capita
 - Po PF dědí typicky jeho bratr, žena jen do druhého příbuzenského stupně
 - Po emancipovaném synovi dědí PF
 - Po libertinovi dědí jeho patron
 - Gentiles - členové rodu
 - objevuje se v LDT, jde již jen o reminiscenci rodové společnosti a bližší okolnosti jsou nejasné

Praetorská posloupnost

- Kombinace kognátského a agnátského příbuzenství
- Bonorum possessio cum x sine re
- Čtyři třídy:
 - Unde liberi
 - BP CUM RE
 - Děti neemancipované + manželka cum manu
 - Pro emancipované povinnost collatio bonorum
 - Unde legitimi
 - BP SINE RE
 - Třídy civilní posloupnosti
 - Unde proximi cognati
 - Pokrevní příbuzní do 6. stupně příbuzenství včetně, bližší stupeň vylučuje vzdálenější
 - Unde vir et uxor - mezi manžely
 - Platí pro manželství sine manu

Justiniánské třídy

- Definitivní vítězství pokrevního příbuzenství
- Zavedeno novelami 118 /543 n.l./, 127 /548 n.l./
- Třídy:
 - Descendenti - potomci
 - In capita/in stirpes
 - Ascendenti a plnorodí sourozenci a jejich potomci
 - Sourozenci in capita/in stirpes , předci podle linií /otcova strana, matčina strana/
 - Polorodí sourozenci a jejich potomci
 - In capita/in stirpes
 - Všichni ostatní kognáti bez rozdílu příbuzenského stupně
 - Podle stupňů + in capita
- Vdova
 - Zabezpečena zvláště novelou 53 /537n.l./
 - Jen nuzná + max. $\frac{1}{4}$ pozůstalosti a ne víc než 100liber zlata
 - Pokud dědí se svými dětmi, má jen právo usufructu

Collatio bonorum

- Kolace - povinnost započtení na povinný díl
- Aby se vyrovnal rozdíl mezi emancipovanými dětmi a těmi, co zůstali v moci PF
- Fikce trvání agnace - musí započítat veškerý svůj majetek, který mají v okamžiku požádání o bonorum possessio
- Druhy:
- Collatio emancipati
 - Emancipovaný musí každému z vlastních dědiců započítat poměrnou část svého majetku
- Collatio dotis
 - Provdaná musí každému z vlastních dědiců započítat jeho poměrnou část
- Nova clausula Iuliana
 - Descendenti emancipovaného in potestate PF mají nárok na stejný díl, jako jejich emancipovaný předek
- **Kolace dnes** - povinnost započítat velkou majetkovou hodnotu nabytou za života zůstavitele - zůstavitel toto může uložit i v testamentu, i když dnes se podmínky u testamentu neuznávají (zákon č. 40/1964 Sb.)

Usucapio pro herede - vydržení pozůstalosti

- Pozůstalost je věc nehmotná - vydržecí doba 1 rok, i když jsou součástí pozemky
- Vydržující nemusí být bonae fidei:
 - „Proč se ovšem tak neřádná držba a vydržení vůbec připouští má důvod ten, že předkové si přáli, aby se pozůstalosti přijímaly co nejdříve, aby byli (dědicové), kteří by konali rodinné náboženské obřady, jimž se v oněch časech věnovala převeliká pozornost, a aby věřitelé měli na kom uspokojit své pohledávky.“ (Gai II. 55, překlad J. Kyncl)
- Později možné jen vydržení jednotlivých věcí
- Od Marca Aurelia se stalo *crimen expilatae hereditatis* (zločinem rozkrádání dědictví)